

EXCLUSIVITEIT EN OPENBAARHEID VAN RUIMTELIJKE INFORMATIEVOORZIENING

Kortlopend onderzoek ten behoeve van de Nederlandse standpuntbepaling ten aanzien van het voorstel voor een Richtlijn tot oprichting van een infrastructuur voor ruimtelijke informatie in de Gemeenschap (INSPIRE)¹

Prof. Mr. J.J.C. Kabel
m.m.v. Prof. Mr. P.B. Hugenholtz en Dr. M.M.M. van Eechoud
Instituut voor Informatierecht

Samenvatting

De vraag die in dit rapport wordt onderzocht is wat de gevolgen zijn voor implementatie van het INSPIRE-voorstel, indien het standpunt van het Europees Parlement (EP) en de Europese Commissie (EC) wordt aangenomen.

1. Standpunt EP & EC en bijbehorende analyse

- a. Intellectuele eigendomsrechten op ruimtelijke informatie van overheidsorganen blijven intact.
- b. De uitoefening ervan wordt beperkt, d.w.z. overheidsinstanties mogen de toegang tot en het gebruik van ruimtelijke informatie niet weigeren met een beroep op hun toekomstige intellectuele eigendomsrechten. Van de weigeringsgronden van de Milieu-informatierichtlijn wordt in dit opzicht afgeweken. Doel en dus maatstaf voor toetsing van de geoorloofdheid van deze beperking van een beroep op intellectuele eigendomsrechten is een hoog niveau van milieubescherming tot stand te brengen.
- c. Nu niet van de richtlijn hergebruik van overheidsinformatie wordt afgeweken, geldt dat de rechten van derden bij hergebruik van ruimtelijke informatie (d.w.z. gebruik voor een ander doel dan waarvoor die informatie oorspronkelijk is geproduceerd) ongeschonden blijven.
- d. De Richtlijn hergebruik van overheidsinformatie is niet van toepassing op uitwisseling van informatie tussen overheidsorganen onderling uitsluitend met het oog op de vervulling van hun openbare taak. Dat betekent dat op die uitwisseling het gewone intellectuele eigendomsrecht van toepassing is, uiteraard met inachtneming van hetgeen het INSPIRE-voorstel daarover bepaalt.
- e. Rechten van derden bij ander gebruik (dan hergebruik) dat relevant is vanuit een oogpunt van de bescherming van intellectuele eigendomsrechten, zullen eveneens intact blijven, nu gelet op het doel van het INSPIRE-voorstel beperking van de uitoefening van die rechten doorgaans als disproportioneel kan worden beschouwd. Derden zullen openbaarmaking en verveelvoudiging evenwel niet kunnen weigeren, voor zover die door het doel van de herpublicatie van het werk - als een door of vanwege de openbare macht openbaar gemaakt werk - gerechtvaardigd is, en/of naar de regels van het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd is.

2. Overheidsinstanties en intellectuele eigendomsrechten

- a. (Ruimtelijke) informatie die wordt geproduceerd ten behoeve van een publieke taak en wordt gefinancierd met publieke middelen, zou gezien de rechtsgrond voor auteurs- en databankenrecht tot het publieke domein moeten behoren. De vraag is dan of de overheid haar toekomstige rechten, los van het standpunt van EP & EC, wel mag uitoefenen. In de gevallen waarin dat niet zo is, is discussie over beperkingen van toegang tot en verstrekking van ruimtelijke informatie niet nodig.
- b. In de praktijk is de situatie in een aantal onderzochte lidstaten echter anders. Die lidstaten kennen, soms zeer recent, zoals Frankrijk, overheidsorganen intellectuele eigendomsrechten toe met de bijbehorende exploitatiebevoegdheden. Bovendien is voor duidelijk omschreven productie en beheer van informatie verdedigbaar en ook praktisch dat financiering niet uit de algemene middelen behoeft plaats te vinden maar uit doelheffingen. Wanneer de overheid die heffingen niet kan

veiligstellen zonder exclusieve rechten, heeft zij uiteraard belang bij uitoefening van haar auteursrecht.

- c. De rechtspraak van het Hof van Justitie EG inzake het databankenrecht leidt tot de mogelijke conclusie dat databanken die gecreëerd zijn door overheidsorganen met het oog op de vervulling van een publieke taak zich niet altijd lenen voor een exclusief databankenrecht. In de gevallen waarin dat wel zo is, kan voor hergebruik niet meer dan een redelijke vergoeding worden gevraagd. Een auteursrechtelijke claim kan echter wel bestaan, indien de databank beantwoordt aan de voorwaarden die door het auteursrecht worden gesteld. Ook dan geldt voor hergebruik het vereiste van een redelijke vergoeding.
- d. De Richtlijn hergebruik van overheidsinformatie verplicht de lidstaten die informatie voor hergebruik ter beschikking te stellen. Die verplichting geldt alleen, indien hergebruik is toegestaan volgens de nationale toegangsregelingen. Die regelingen mogen weigeringsgronden bevatten. De Richtlijn noemt (niet-limitatief) als zodanig: de bescherming van de nationale veiligheid, defensie of openbare veiligheid, statistische of handelsgeheimen. De vraag is of tot die factoren ook kan worden gerekend het vaak aangevoerde gevaar voor verlies aan betrouwbaarheid en kwaliteit van informatie. Verdedigbaar, gelet op de genoemde factoren, is dat zulks niet het geval kan zijn en dat betrouwbaarheids- en kwaliteitsaspecten aan de markt moeten worden overgelaten, of via niet-discriminatoire licentievoorwaarden gewaarborgd dienen te worden. Verder mag een verzoek om hergebruik worden geweigerd, indien de verstrekking van informatie niet valt onder de openbare taak van het orgaan, of er intellectuele eigendomsrechten van derden op rusten. Ruimtelijke informatie bij overheidsorganen valt onder het toepassingsbereik van de Richtlijn hergebruik.

3. Toelaatbaarheid

- a. Op uitwisseling van ruimtelijke informatie tussen overheidsorganen en op ander gebruik dan hergebruik door derden is dus het intellectuele eigendomsrecht van toepassing, voor zover het gaat om situaties waarin die rechten kunnen worden ingeroepen en er geen informatieplichten tussen overheden onderling bestaan. De uitoefening van die rechten door overheidsinstanties wordt nu door het standpunt van EP en EC beperkt. Men wordt de bevoegdheid ontzegd zich te beroepen op hun toekomstige intellectuele eigendomsrechten. De vraag is of die ontzegging toelaatbaar is gelet op de internationale verplichtingen van de lidstaten. Tot de in dit opzicht relevante verplichtingen behoren het Verdrag van Aarhus, de Berner Conventie, het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en uiteraard het EG-verdrag. Het Trips-Verdrag laat de Berner Conventie intact.
- b. Het Verdrag van Aarhus laat een systeem toe waarin actieve of passieve openbaarmaking van milieu-informatie als onderdeel van ruimtelijke informatie niet kan worden geweigerd met een beroep op intellectuele eigendomsrechten van overheidsinstanties.
- c. Aannemelijk is dat de Berner Conventie boven het EG-verdrag en het bijbehorende secundaire recht gaat. Gelet op de vrijheid die de Conventie de lidstaten laat om auteursrecht op bestuursinformatie te regelen en gelet op het doel van INSPIRE-richtlijn, is echter zeer wel verdedigbaar dat de Berner Conventie niet in de weg staat aan een systeem waarin overheidsorganen de bevoegdheid wordt ontzegd toegang tot en gebruik van ruimtelijke informatie te weigeren met een beroep op hun toekomstige intellectuele eigendomsrechten. Die conclusie is belangrijk voor de situatie die de Berner Conventie bij uitstek regelt, te weten die

waarin lidstaat A verstrekking van ruimtelijke informatie aan lidstaat B of aan een centraal Europees systeem weigert of aan voorwaarden verbindt met een beroep op intellectuele eigendomsrechten. Een beroep op het INSPIRE-voorstel door B of de centrale instantie zou dan immers kunnen worden afgewezen met een beroep op de Berner Conventie, die de lidstaten verplicht aan buitenlanders de minimum garanties te bieden van de Conventie.

4. Implementatie

- a. De wijze van implementatie van het standpunt van EC en EP in het Nederlandse recht is tamelijk eenvoudig. In een beleidslijn ter zake van ruimtelijke informatie zou moeten worden voorgeschreven dat ten aanzien van die informatie door desbetreffende overheidsorganen geen voorbehoud mag worden gemaakt in de zin van de Auteurswet of de Databankenwet.
- b. Onder het begrip overheid in die wetgeving kunnen ook lagere overheden worden verstaan en privaatrechtelijke rechtspersonen aan wie de openbare macht overheidstaken, waaruit het openbaar maken van werken voortvloeit, heeft uitbesteed.
- c. De voorbehoudregeling is ook van toepassing op werken openbaar gemaakt door buitenlandse, respectievelijk supranationale openbare machten. Of voor het auteursrecht op dergelijke werken in het buitenland een soortgelijke regeling geldt, is niet relevant.

1. Standpunt en bijbehorende analyse

1.1. Voorgeschiedenis

1. Op Europees niveau bestaan een aantal communautaire instrumenten die tot doel hebben de beschikbaarheid van nationale overheidsinformatie te bevorderen. De belangrijkste instrumenten zijn de richtlijn inzake de toegang van het publiek tot milieu-informatie en de richtlijn inzake hergebruik van overheidsinformatie.² Het voorstel voor een INSPIRE-richtlijn heeft betrekking op de toegang tot ruimtelijke informatie die wordt bijgehouden door een overheidsinstantie of een soortgelijk orgaan, daarbij inbegrepen de verwerking van ruimtelijke gegevens en van de aanverwante metagegevens door middel van een computertoepassing. Het voorstel beoogt openbaarheid en uitwisseling van die informatie te bevorderen, met als doel “een hoog niveau van milieubescherming tot stand te brengen.”³

2. Als gebruikelijk bevat het voorstel voor het INSPIRE-voorstel bepalingen omtrent intellectuele eigendom. Artikel 2 van het oorspronkelijke Commissievoorstel bepaalt dat ten aanzien van een verzameling van ruimtelijke gegevens waarop een derde partij intellectuele eigendomsrechten kan doen gelden, de overheidsinstantie slechts met instemming van de derde partij ‘actie mag ondernemen’ overeenkomstig de richtlijn. Artikel 3 bepaalt dat de Richtlijn de twee bovengenoemde Richtlijnen onverlet laat. Die twee richtlijnen bevatten bepalingen over intellectuele eigendomsrechten.

3. De milieu-informatie richtlijn bepaalt in artikel 4 lid 2 onder e), dat de lidstaten kunnen bepalen dat een verzoek om milieu-informatie kan worden geweigerd, indien openbaarmaking afbreuk doet aan intellectuele eigendomsrechten. Hetzelfde artikellid bevat echter ook een *fair-use* clause. Het bepaalt namelijk dat deze weigeringsgrond restrictief moet worden uitgelegd, met voor het specifieke geval inachtneming van het met bekendmaking gediende openbare belang. In elk afzonderlijk geval, aldus nog steeds het artikel, dient het algemene belang dat met openbaarmaking is gediend te worden afgewogen tegen het specifieke belang dat is gediend met de weigering om openbaar te maken.

4. De Richtlijn inzake hergebruik van overheidsinformatie bepaalt in Artikel 1 lid 2 onder b) dat de Richtlijn niet van toepassing is op documenten waarvan de intellectuele eigendomsrechten bij derden berusten en bepaalt verder in lid 5 van hetzelfde artikel dat de verplichtingen van de Richtlijn alleen van toepassing zijn, als zij verenigbaar zijn met de bepalingen van de internationale overeenkomsten inzake de bescherming van intellectuele eigendomsrechten, in het bijzonder de Berner Conventie.

5. Beide Richtlijnen zijn in Nederlandse wetgeving geïmplementeerd. De Richtlijn inzake hergebruik is geïmplementeerd in de Wob. Deze bepaalt in artikel 11a, lid 1 onder a. dat de regels omtrent hergebruik niet van toepassing zijn op intellectuele eigendom waarop de overheid *niet* de rechthebbende is. Dan gaat het dus om rechten van derden. Het Voorstel van Wet Algemene regels betreffende het recht op, de toegankelijkheid van en het gebruik van overheidsinformatie (Algemene wet overheidsinformatie) bevat een identieke bepaling. De Wet milieubeheer bevat geen bepalingen omtrent intellectuele eigendom; de openbaarheid van milieu-informatie in relatie tot intellectuele eigendomsrechten is evenmin geregeld in de Wob. Artikel 15b Auteurswet en artikel 8 lid 2 Databankenwet maken het mogelijk dat de overheid auteurs- en databankrechten uitdrukkelijk voorbehoudt.

6. Openbaarheid en de gewenste uitwisseling van ruimtelijke informatie zijn uiteraard niet gediend met weigeringsgronden, gebaseerd op intellectuele eigendomsrechten van overheidsinstanties of van derden. Het Europees Parlement en de Europese Commissie hebben zich dan ook op het standpunt gesteld, dat overheidsinstanties toegang tot ruimtelijke informatie niet mogen weigeren met een beroep op eigen intellectuele eigendomsrechten.⁴ In het bijzonder is bij amendement 9 toegevoegd, dat het INSPIRE-voorstel de bepalingen van de *milieurichtlijn* onverlet laat, *behoudens waar anders bepaald*. Amendement 19 schrapt in zijn geheel (dus op het eerste gezicht ook met betrekking tot de rechten van derden) de weigeringsgrond ‘intellectuele eigendomsrechten’ van artikel 13 lid 1 onder (e) in de versie van het Gemeenschappelijk Standpunt van de Raad. Die situatie is nog steeds dezelfde.⁵

7. De vraag is of deze absolute keuze voor openbaarheid maatschappelijk gezien wenselijk en in hoeverre zij zich laat rijmen met het bestaande Europese en nationaalrechtelijke systeem van intellectuele eigendomsrechten en van de beperkingen daarop. Daarbij dient tevens aandacht te worden besteed aan het verdrag van Aarhus dat eveneens de verhouding regelt tussen intellectuele eigendomsrechten en de openbaarheid van milieu-informatie en waaraan de lidstaten zijn gebonden.

8. Het onderzoek zal zich in het bijzonder richten op de vraag in hoeverre het Europees- en nationaalrechtelijk toelaatbaar is, dat overheidsinstanties en, indien zulks uit de analyse blijkt, derden de uitoefening van intellectuele eigendomsrechten kan worden ontzegd in het belang van de openbaarheid van ruimtelijke informatie. Het is daarbij van belang te onderzoeken wat het bestaande vrije publieke domein is voor dit soort informatie. Wij tekenen daarbij alvast aan dat het voorstel voor een richtlijn in hoofdzaak gericht is op een bij uitvoeringsmaatregelen voorgeschreven en van overheidswege gefinancierde standaardisering van informatie. Standaardisering en overheidsinvesteringen zijn bepaald geen factoren die aanspraak bieden op bescherming door auteursrechten of databankrechten. Wij tekenen voorts aan dat ook in het geval dat intellectuele eigendomsrechten bestaan voor dit soort informatie, de uitoefening ervan aan wettelijke beperkingen kan zijn onderworpen, maar bovendien, dat die uitoefening ervan ook vrijwillig kan worden beperkt door privaatrechtelijke afspraken, zoals bijvoorbeeld het geval is met systemen als dat van de Creative Commons.⁶ Tenslotte: de positie van de overheid als rechthebbende op intellectuele eigendomsrechten is altijd al omstreden geweest, zeker in die gevallen waarin diezelfde overheid, naast de vervulling van haar publieke taak, zich ook op de markt (in dit geval van ruimtelijke informatie) begeeft. Daar schuilen doorgaans de grootste problemen. In de praktijk blijkt dat een beroep op intellectuele eigendomsrechten van particulieren vooralsnog nauwelijks problemen heeft opgeleverd in de praktijk van de Wet openbaarheid van bestuur.

1.2. Analyse

Het breekpunt zit in de uitoefening van auteursrechten en databankrechten door overheidsinstanties en daarmee gelijkgestelde instanties. Die instanties komt in het standpunt van EC& EP niet de bevoegdheid toe ruimtelijke informatie te weigeren op grond van intellectuele eigendomsrechten, indien het gaat om (1) ander gebruik dan hergebruik en om (2) uitwisseling van ruimtelijke informatie tussen overheidsorganen onderling.

1. Een vergelijking tussen de op het eerste oog tegengestelde standpunten van Raad en Commissie/EP, vergt een nauwgezette analyse van die standpunten. Beide standpunten gaan in die voorgeschiedenis als jojo's heen en weer. Wij beperken ons tot de verhouding tussen intellectuele eigendom en het doel van het voorstel: brede toegang tot en grootschalig gebruik

van ruimtelijke informatie. Het gaat dan in dit verband om de verhouding van het voorstel tot de richtlijnen op het terrein van milieu-informatie en van overheidsinformatie.

2. De verhouding tussen intellectuele eigendom en openbaarheid was in artikel 2 lid 3 van het oorspronkelijk voorstel zelf als volgt geregeld: ten aanzien van verzamelingen van ruimtelijke gegevens die berusten bij een overheidsinstantie of een daarmee volgens het voorstel gelijk te stellen instantie en waarop een derde partij intellectuele eigendomsrechten heeft, mag de overheidsinstantie alleen actie ondernemen overeenkomstig de richtlijn, indien de derde partij daarmee instemt. Die bepaling is ten aanzien van de rechten van derden overbodig, nu tegelijkertijd in artikel 3 lid 2 van het oorspronkelijke voorstel werd bepaald dat de richtlijn inzake het gebruik van overheidsinformatie onverlet blijft. Die richtlijn bepaalt immers in Artikel 1 lid 2 onder b) dat zij niet van toepassing is op documenten waarvan de intellectuele eigendomsrechten bij derden berusten en bepaalt verder in lid 5 van hetzelfde artikel dat de verplichtingen van de richtlijn alleen van toepassing zijn, als zij verenigbaar zijn met de bepalingen van de internationale overeenkomsten inzake de bescherming van intellectuele eigendomsrechten, in het bijzonder de Berner Conventie. In latere voorstellen vervalt artikel 2 lid 3 dan ook. Daarmee is echter nog niets gezegd over de intellectuele eigendomsrechten van overheidsinstanties.

3. Het voorstel is verder complementair met de richtlijn hergebruik van overheidsinformatie, maar bevat aanvullende maatregelen om problemen op te lossen in verband met de specifieke categorie overheidsinformatie die onder het voorstel valt.⁷ Kennelijk is daarmee bedoeld op het vergroten van de toegankelijkheid van ruimtelijke informatie door de bepalingen inzake netwerkdiensten.

4. Milieu-informatie vormt een onderdeel van ruimtelijke informatie. De milieu-informatierichtlijn blijft eveneens onverlet, maar het oorspronkelijk voorstel beoogde enkele bepalingen uit deze richtlijn die 'buitensporige beperkingen' van de toegang tot ruimtelijke informatie stellen, te vermijden.⁸ Artikel 3 lid 1 van het oorspronkelijke voorstel bepaalde dat de richtlijn Richtlijn 2003/4/EG (de milieu-informatierichtlijn) onverlet laat, behalve indien anders vermeld. De milieu-informatierichtlijn geeft in artikel 4 lid 2 lidstaten de mogelijkheid een verzoek om milieu-informatie te weigeren, indien openbaarmaking van de informatie afbreuk doet aan een achttal factoren, waaronder: sub e) intellectuele eigendomsrechten. In Hoofdstuk IV van het oorspronkelijke voorstel, dat handelt over Netwerkdiensten, werd in artikel 19 bepaald dat bij wijze van uitzondering op artikel 4 lid 2 van Richtlijn 2003/4/EG de lidstaten publieke toegang tot een aantal netwerkdiensten mogen weigeren, indien de toegang afbreuk doet aan een zestal factoren die identiek zijn geformuleerd aan die van artikel 4 lid 2 Richtlijn 2003/4/EG. Daarbij werd de factor intellectuele eigendomsrechten echter niet genoemd.

5. Kennelijk is met het weglaten van de factor intellectuele eigendomsrechten in artikel 19 van het voorstel beoogd die rechten aan te merken als een 'buitensporige beperking' van de toegang tot netwerkdiensten voor ruimtelijke informatie. Wanneer de factor intellectuele eigendomsrechten wordt weggelaten bij de opsomming van toelaatbare beperkingen op de toegang tot netwerkdiensten, is er dus ook geen ruimte voor afweging van de belangen van de rechthebbende op die rechten (de *fair use* bepaling). Een beroep op intellectuele eigendomsrechten van de overheid of van derden kan in zo'n formulering dus nooit een grond zijn om toegang tot ruimtelijke informatie te weigeren.

6. Het systeem van de weigeringsgronden voor toegang tot netwerkdiensten is in de loop van de behandeling echter niet hetzelfde gebleven. Artikel 13 van het voorstel, de vervanger van artikel 19, bevat in latere versies en tenslotte in het Gemeenschappelijk Standpunt van de Raad weer wel de weigeringsgrond intellectuele eigendomsrechten.⁹ Het systeem van weigeringsgronden was daarmee identiek geworden aan dat van de milieu-informatierichtlijn, inclusief de clausule waarin belangenafweging wordt voorgeschreven.¹⁰ De Commissie kan zich met dat systeem echter niet verenigen. Haar commentaar bij het Gemeenschappelijk Standpunt komt erop neer, dat zij wel accepteert dat de bepalingen inzake de uitwisseling van gegevens geen afbreuk doen aan bestaande intellectuele eigendomsrechten van overheidsinstanties, maar dat de *uitoefening* van die rechten in overeenstemming moet zijn met de bepaling dat de publieke toegang tot ruimtelijke gegevens niet kan worden beperkt door die intellectuele eigendomsrechten.¹¹ Het Europees Parlement tenslotte zet in haar tweede lezing de zaak op scherp door de weigeringsgrond intellectuele eigendomsrechten in zijn geheel te schrappen en daarmee weer af te wijken van het systeem van de milieu-informatierichtlijn.¹² Daartoe is het nodig om artikel 2 van het voorstel eveneens te wijzigen; dat artikel luidt dan ook volgens Amendement 9: ‘Deze Richtlijn laat Richtlijn 2003/4/EG onverlet, behalve indien anders vermeld.’ Een beroep op intellectuele eigendomsrechten van de overheid of van derden kan, als gezegd, in deze formulering dus nooit een grond zijn om toegang tot milieu-informatie te weigeren. Tegelijkertijd laat Amendement 5 de *eigendom* van intellectuele eigendomsrechten van de overheidssector onverlet door toevoeging van een nieuwe preambule (22bis). De Commissie vindt het niet noodzakelijk, dat uitdrukkelijk te vermelden, maar wanneer dat dan toch gebeurt, pleit zij voor een toevoeging die duidelijk maakt dat deze rechten moeten worden *uitgeoefend* in overeenstemming met de andere bepalingen van de richtlijn.¹³

7. Wat in het verloop van de discussie niet duidelijk naar voren is gebracht, is de positie van derden. Toch is ons inziens hun juridische situatie zonneklaar. Over de tekst van artikel 2 lid 2 van het voorstel is nooit onenigheid geweest. Deze tekst luidt nog steeds als volgt: ‘Deze richtlijn laat Richtlijn 2003/98 (hergebruik van overheidsinformatie) onverlet.’ Preambule (22) van Richtlijn 2003/98 luidt nu als volgt:

‘Deze richtlijn laat de intellectuele eigendomsrechten van derde partijen onverlet. De term intellectuele eigendomsrechten heeft alleen betrekking op het auteursrecht en de naburige rechten (inclusief sui generis vormen van bescherming). Deze richtlijn is niet van toepassing op documenten waarop industriële eigendomsrechten rusten, zoals octrooien, ingeschreven modellen en merken. Deze richtlijn heeft geen gevolgen voor het bestaan of bezit van intellectuele eigendomsrechten van openbare lichamen en houdt geen enkele beperking in voor de uitoefening van deze rechten buiten de door deze richtlijn gestelde grenzen. De verplichtingen van deze richtlijn zijn alleen van toepassing als zij verenigbaar zijn met de bepalingen van de internationale overeenkomsten inzake de bescherming van intellectuele eigendomsrechten, in het bijzonder de Berner Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst (...) en de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom (...). Openbare lichamen dienen evenwel hun auteursrechten op dusdanige wijze uit te oefenen dat het gebruik wordt vergemakkelijkt.’

8. In deze preambule wordt dus aangeraden dat overheidsinstanties zichzelf beperkingen opleggen bij de uitoefening van de hen toekomende intellectuele eigendomsrechten, wanneer het gaat om hergebruik. Dat verstrekking van overheidsinformatie geweigerd mag worden, indien intellectuele eigendomsrechten van derden in het geding zijn, spreekt als het ware

vanzelf.¹⁴ Nu ruimtelijke informatie vaak een onderdeel is van overheidsinformatie, ligt de conclusie voor de hand. De strijd kan alleen maar gaan om de intellectuele eigendomsrechten van overheidsinstanties. Op dat punt bestaat vervolgens overeenstemming tussen Raad en EP/Commissie in die zin dat alle partijen accepteren dat de bepalingen van het INSPIRE-voorstel het bestaan of de eigendom van intellectuele eigendomsrechten van de overheidssector onverlet laten. Het breekpunt zit hem in de uitoefening van die rechten. Het schrappen van de weigeringsgrond intellectuele eigendomsrechten in artikel 13 van het voorstel, betekent dat overheidsinstanties zelf niet meer de bevoegdheid toekomt een afweging te maken tussen openbaarheid en exclusiviteit. De vraag is dan of het ontnemen van die bevoegdheid, verenigbaar is met internationale of nationale verplichtingen. Al dadelijk zij vermeldt dat een beroep op mensenrechtverdragen niet in aanmerking komt, nu wel vaststaat dat grondrechten niet aan overheidsinstanties toekomen. Wel relevant zijn achtereenvolgens het Verdrag van Aarhus, de Berner Conventie en het TRIPS-Verdrag, en uiteraard het EG-Verdrag zelf. Ons inziens is de Richtlijn Auteursrecht in de Informatiemaatschappij, noch de Databankrichtlijn relevant, omdat de gemeenschap bij latere richtlijnen kan afwijken van eerdere en het beginsel van gerechtvaardigde verwachtingen, naar aan te nemen valt, niet voor overheidsinstanties kan gelden. Niettemin is het wel zaak nauwkeurig te bezien in hoeverre databankrechten kunnen worden ingeroepen door overheidsinstanties.

9. Rechten van derden bij ander gebruik (dan hergebruik) dat relevant is vanuit een oogpunt van de bescherming van intellectuele eigendomsrechten, zullen eveneens intact blijven, nu gelet op het doel van het INSPIRE-voorstel beperking van de uitoefening van die rechten doorgaans als disproportioneel kan worden beschouwd. In sommige situaties kan een beroep op rechten van derden echter worden beperkt. De maatstaf voor beperking kan worden gevonden in de norm dat verdere openbaarmaking en verveelvoudiging toelaatbaar is, voor zover die door het doel van de herpublicatie van het werk - als een door of vanwege de openbare macht openbaar gemaakt werk - gerechtvaardigd is, en/of naar de regels van het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd is.¹⁵

10. De richtlijn hergebruik van overheidsinformatie verplicht de lidstaten die overheidsinformatie die op grond van een wettelijk voorschrift openbaar is, voor hergebruik ter beschikking te stellen. Die verplichting geldt alleen, indien hergebruik is toegestaan volgens de nationale toegangsregelingen. Die regelingen mogen weigeringsgronden bevatten. De Richtlijn noemt (niet-limitatief) als zodanig: de bescherming van de nationale veiligheid, defensie of openbare veiligheid, statistische of handelsgeheimen. De vraag is of tot die factoren ook kan worden gerekend het vaak aangevoerde gevaar voor verlies aan betrouwbaarheid en kwaliteit van informatie. Verdedigbaar, gelet op de genoemde factoren, is dat zulks niet het geval kan zijn en dat betrouwbaarheids- en kwaliteitsaspecten aan de markt moeten worden overgelaten, of via niet-discriminatoire licentievoorwaarden gewaarborgd dienen te worden. Verder mag een verzoek om hergebruik worden geweigerd, indien de verstrekking van informatie niet valt onder de openbare taak van het orgaan, of er intellectuele eigendomsrechten van derden op rusten. Ruimtelijke informatie bij overheidsorganen valt onder het toepassingsbereik van de Richtlijn hergebruik.

2. Overheidsinstanties en intellectuele eigendomsrechten

Op ruimtelijke informatie kunnen auteurs- en databankrechten rusten. Deze rechten kunnen ook door overheidsinstanties en soortgelijke instanties worden uitgeoefend. Voor

databankrechten is zulks echter niet altijd vanzelfsprekend. Wanneer die rechten worden uitgeoefend door overheidsorganen, betekent dat doorgaans het volgende:

- a. Zoeken staat vrij.
- b. Raadpleging (inzage) is ingevolge openbaarheidsbepalingen doorgaans vrij.
- c. Voor verveelvoudiging (reproductie, downloaden, bewerken) en (secundaire) openbaarmaking (ook van een bewerking) moet de rechthebbende toestemming verlenen.

2.1. Inleiding

De situatie in de lidstaten laat een wisselend beeld zien qua juridisch-technische constructie, maar niet naar het uitgangspunt dat overheidsinstanties auteursrechten en soms databankrechten kunnen claimen. Openbaarheidwetgeving beperkt echter vaak de uitoefening van die rechten. Databankrecht op een publiek gefinancierde databank, in beheer bij een overheidsorgaan, ter vervulling van een publieke taak, is niet zonder meer gegeven. Voor databankbescherming is vereist dat er substantiële investeringen zijn gedaan in het verkrijgen, controleren en presenteren van de inhoud ervan. Hierbij tellen investeringen in het creëren van de gegevens in de databank niet mee. Dit houdt in dat een spin-off, een databank die als bijproduct van een andere activiteit is ontstaan, niet beschermd zou moeten worden, *tenzij* er vervolgens substantiële investeringen in de controle of presentatie van de inhoud van de databank zijn gedaan. De databankrichtlijn laat de Wob onverlet: er kan dus geen databankrecht worden ingeroepen om niet aan een Wob-verzoek te hoeven voldoen. Een overheidsinstantie heeft waarschijnlijk een monopoliepositie, en mag dan ook geen onredelijke tarieven voor gebruik van de databank hanteren.

2.2. Auteursrecht

2.2.1. Engeland

In Engeland bestaat een wettelijke regeling voor auteursrecht van overheidsorganen. Deze regeling is te vinden in Section 163 van de Copyright, Designs and Patents Act 1988.¹⁶ Volgens dit artikel rust op een werk dat is gemaakt door een ambtenaar in de uitvoering van zijn taken, een *Crown Copyright*. Wanneer op een werk Crown Copyright rust, is Her Majesty de eerste eigenaar van elk copyright in het werk. Een soortgelijke regeling die de auteursrechtelijke status van werken afkomstig van de House of Commons of de House of Lords regelt, is het Parliamentary Copyright van Section 165.

Indien door derden auteursrechtelijk beschermde werken worden gemaakt in opdracht van de overheid blijft het auteursrecht op werken berusten bij de auteur, tenzij specifiek melding is gemaakt van overdracht of toewijzing van auteursrecht aan de Crown in de overeenkomst van opdracht.

Er is geen weigeringgrond voor intellectuele eigendomsrechten in de openbaarheidwetgeving, maar wel bestaat er een systeem (click-use-licensing)¹⁷ dat voor gebruik van werken van overheidswege tot een licentie verplicht. Deze licentie is meestal gratis en online te regelen, maar de overheid kan voor sommige categorieën werken vergoedingen vragen. Recentelijk (1 april 2006) is dit regime ook van toepassing geworden op Public Service Information (zoals bijvoorbeeld werken van de National Health Service, lokale overheden, politie en brandweer).¹⁸

2.2.2. Duitsland

Par. 5 van het Urheberrechtsgesetzbuch (UrhG)¹⁹ regelt de auteursrechtelijke status van *Amtliche Werken*. Deze werken zijn uitgesloten van auteursrechtelijke bescherming. Als zodanig komen in aanmerking: wetten, verordeningen, interne overheidsvoorschriften,²⁰ bekendmakingen en dergelijke. Particuliere technische normen (bijvoorbeeld DIN-normen) worden niet als zodanig beschouwd, tenzij zij in de overheidsvoorschriften zelf zijn opgenomen.²¹ De maker van een werk dat is gemaakt in de uitoefening van zijn functie is wettelijk verplicht om de exploitatierechten aan de werkgever over te dragen (par. 413, jo. 398 BGB jo. Par. 31 UrhG). Deze overdracht kan stilzwijgend of expliciet plaats vinden.

In het wetsvoorstel over toegang tot overheidsinformatie²² waarmee op 23 augustus is ingestemd, wordt in par. 1 lid 2 sub 4 werk waarop intellectuele eigendomsrechten van derden rust, uitgesloten van dit regime, overeenkomstig de bepaling van richtlijn 2003/98/EG.

2.2.3. Frankrijk

De regelgeving in de Franse auteurswet²³ is recentelijk zeer ingrijpend gewijzigd. Op 27 juli 2006 heeft de Franse tweede kamer en de senaat de wijzingen aangenomen en deze zijn op 1 augustus van kracht geworden.

Behoudens wettelijke uitzonderingen behoudt de werknemer het uitsluitend recht op zijn werken ook als die in dienstverband zijn gemaakt. Dit geldt in beginsel ook voor een ambtenaar (L111-1). De artikelen 121-7-1 en 131-3-1 jo. 131-3-3 stellen wettelijke beperkingen aan dit recht. Deze bepalingen zijn echter niet van toepassing op ambtenaren wiens werken bij eerste publicatie niet worden gecontroleerd door een overheidsorgaan (L111-1 laatste alinea). Te denken valt aan publicaties van onderzoekers aan een universiteit. Een algemene beperking komt voort uit het feit dat de ambtenaar de regels van de overheid waarvoor hij werkt moet respecteren. Dit brengt met zich mee dat hij zich onder omstandigheden niet kan verzetten tegen gebruik van zijn werk, bijvoorbeeld ten behoeve van een justitieel onderzoek door een daartoe bevoegde instantie.

Het exploitatierecht op werken gemaakt ten dienste van publieke doeleinden door een ambtenaar in de uitoefening van zijn functie, wordt overgedragen aan de overheid (L131-3-1). In geval van een commerciële exploitatie van een werk als bovenstaand zal de staat een recht van voorkeur (*droit de préférence*) aan de ambtenaar auteur verlenen. Dit gebeurt echter niet in geval van activiteiten in het kader van wetenschappelijk onderzoek waarbij de activiteiten onderwerp zijn van een contract met een private partij (131-3-1). Een nadere regeling van de Conseil d'Etat zal de voorwaarden bevatten waaronder de ambtenaar voordeel kan halen uit de exploitatie van zijn werk (131-3-3).

Ingevolge het recht op toegang tot bestuursinformatie,²⁴ zijn overheidsorganen verplicht gratis toegang tot het bestuursdocument te verschaffen, of op dit te sturen per fax, tenzij een van deze methoden het behoud van het document in gevaar brengt. Artikel 10 van de desbetreffende wet stelt dat auteursrecht blijft rusten op deze administratieve documenten. Dit heeft als consequentie dat verveelvoudiging en gebruik voor commerciële doeleinden verboden zijn. Naar aanleiding van de richtlijn over het hergebruik van overheidsinformatie, is de wet op dit punt aangepast en is hergebruik mogelijk door middel van een licentiesysteem.

2.2.4. België

Artikel 8 lid 2 van de Belgische Auteurswet²⁵ bepaalt dat geen auteursrecht bestaat op wetten, decreten, ordonnances, besluiten, reglementen, debatten in parlementaire vergaderingen, beslissingen van rechtbanken, adviezen van het Openbaar Ministerie, en soortgelijke documenten. Andere overheidsinformatie is auteursrechtelijk beschermd. Wanneer een auteur werken tot stand brengt ter uitvoering van een ambtelijke aanstelling, kunnen ingevolge artikel 3 lid 3 de vermogensrechten worden overgedragen aan de werkgever voor zover uitdrukkelijk in die overdracht van rechten is voorzien en voor zover de creatie van het werk binnen het toepassingsgebied van de aanstelling valt.

De wetgeving inzake openbaarheid van bestuur²⁶ bepaalt, dat toestemming van de auteur niet vereist is om ter plaatse inzage in een document te verlenen of uitleg erover te verstrekken. Een kopie afleveren van een beschermd werk kan uitsluitend met de toestemming van de auteur, behalve wanneer de overheid zelf de auteur is. Art. 9 van de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur bepaalt in dit verband dat toestemming van de maker of de rechthebbende niet is vereist is bij inzage ter plaatse van documenten, maar dat dit wel noodzakelijk is bij een afschrift van een auteursrechtelijk beschermd werk. Volgens de Commissie van toegang tot bestuursdocumenten kan art. 9 echter enkel van toepassing worden geacht ten opzichte van de bestuursdocumenten waarin een auteursrechtelijk werk is opgenomen waarvan het auteursrecht zich niet bij de administratieve overheid of bij haar ambtenaren, maar zich bij derden bevindt.²⁷

2.2.5. Estland

De Auteurswet van Estland²⁸ zondert administratieve documenten uit van auteursrecht (artikel 21). Artikel 32 lid 6 bepaalt dat de exploitatierechten op werk dat is gemaakt in dienst van de publieke sector overgaan op de Staat, tenzij anders is overeengekomen. De rechten kunnen worden uitgeoefend door het staatsorgaan dat het werk heeft opgedragen, erop heeft toegezien of het heeft begeleid. De morele rechten blijven rusten bij de feitelijke maker van het werk.

De Estlandse openbaarheidswetgeving²⁹ biedt toegang tot vrijwel alle informatie in overheidshanden. Materiaal geclassificeerd als “staatsgeheim” is evenals als persoonlijke informatie uitgezonderd. Geen uitzondering kan worden gemaakt voor onder meer statistieken, vooruitzichten en informatie over misdrijven van ambtenaren, informatie over het milieu en publiek onderzoek.

2.3. Databankenrecht: Europese en nationale rechtspraak

2.3.1. De Databankrichtlijn

De Databankrichtlijn bevat in artikel 7 lid 1 de beschrijving van het *sui generis* recht, geïmplementeerd in artikel 1 lid 1 onder a Databankenwet.

Artikel 7 (Voorwerp van de bescherming) - 1. De Lidstaten voorzien in een recht voor de fabrikant van een databank, waarvan de verkrijging, de controle of de presentatie van de inhoud in kwalitatief of kwantitatief opzicht getuigt van een substantiële investering, om de opvraging en/of het hergebruik van het geheel of een in kwalitatief of kwantitatief opzicht substantieel deel van die inhoud te verbieden.

In artikel 8 Databankenwet is het databankrecht voor de openbare macht geregeld.

Artikel 8. 1. De openbare macht bezit het recht, bedoeld in artikel 2, eerste lid, niet ten aanzien van databanken waarvan zij de producent is en waarvan de inhoud gevormd wordt door wetten, besluiten en verordeningen, door haar uitgevaardigd, rechterlijke uitspraken en administratieve beslissingen.

2. Het recht, bedoeld in artikel 2, eerste lid, is niet van toepassing op databanken waarvan de openbare macht de producent is, tenzij het recht hetzij in het algemeen bij de wet, besluit of verordening, hetzij in een bepaald geval blijkens mededeling op de databank zelf of bij de terbeschikkingstelling aan het publiek van de databank uitdrukkelijk is voorbehouden.

Het databankrecht op databanken waarvan de openbare macht de producent is moet dus, als het al bestaat, in ieder geval uitdrukkelijk zijn voorbehouden. Artikel 13 van de richtlijn bepaalt tenslotte dat de bepalingen van de richtlijn geen afbreuk doen aan wettelijke bepalingen betreffende onder meer de toegang tot publieke documenten (Wob).

2 3.2. Rechtspraak HvJEG

Het HvJEG heeft in vier zaken uitleg gegeven over de Databankrichtlijn:

- OV: zaak C-46/02 (Fixtures Marketing v. Oy Veikkaus),
- BHB: zaak C-203/02 (The British Horseracing Board et al. v. William Hill Organization),
- SS: zaak C-338/02 (Fixtures Marketing v. Svenska Spel),
- OPAP: zaak C-444/02 (Fixtures Marketing v. Organismos Prognostikon Agonon Podosfairou) (allen op 9 november 2004).

In de uitspraken ging het voor zover hier van belang om de uitleg van het begrip investering in de verkrijging van de inhoud van een databank in de zin van artikel 7 lid 1 Databankrichtlijn. Het Hof maakt duidelijk dat dit begrip zo moet worden opgevat dat het duidt op de middelen die worden aangewend om *bestaande* elementen te *verkrijgen* en in deze databank te verzamelen. Het omvat *niet* de middelen die worden aangewend voor het *creëren* van de elementen die de inhoud van een databank vormen (BHB r.o. 30 t/m 33, SS r.o. 24 t/m 26, OPAP r.o. 40 t/m 42, OV r.o. 34 t/m 36). Het Hof maakt dus een onderscheid tussen het creëren en het verkrijgen. Hugenholtz en Mavison³⁰ wijzen erop dat het Hof hiermee een van de voornaamste argumenten achter de spin-off theorie omarmt. De spin-off theorie leidt uit de gedachte achter de Databankrichtlijn (het bevorderen van investeringen in de Europese databanksector) af dat databanken die als een bijproduct van andere activiteiten zijn ontstaan niet beschermd zouden moeten worden door een databankrecht.³¹

Investerings, gedaan ten behoeve van het creëren van gegevens in een databank tellen aldus niet mee bij het bepalen of de investeringen substantieel genoeg zijn geweest om databankbescherming te verkrijgen. Dit betekent niet dat een databank die is samengesteld door dezelfde instantie als degene die de gegevens in die databank gecreëerd heeft, niet beschermd kan worden. Indien de investeringen in de presentatie en controle van de gegevens substantieel genoeg zijn is de databank alsnog beschermd (BHB r.o. 35, SS r.o. 32, OPAP r.o. 48, OV r.o. 43). Bij de investeringen in de controle van gegevens is het dan weer van belang dat de kosten voor controle van de gegevens, gedaan in de fase waarin de gegevens werden gecreëerd, niet meetellen (BHB r.o. 34).

“In dit verband sluit de omstandigheid dat de samenstelling van een databank samenhangt met de uitoefening van een hoofdactiviteit in het kader waarvan de samensteller van de databank tevens degene is die de in deze databank opgenomen elementen heeft gecreëerd, als zodanig niet uit dat deze persoon aanspraak kan maken

op de bescherming die het recht sui generis biedt, op voorwaarde dat hij aantoont dat de verkrijging van deze elementen of de controle dan wel de presentatie daarvan (...) een in kwantitatief dan wel kwalitatief op zicht substantiële investering heeft geveerd, los van de middelen die voor het creëren van deze elementen zijn aangewend.

Ook al vereisen het opzoeken van gegevens en het controleren van de juistheid ervan op het moment van samenstelling van de databank in beginsel niet dat de samensteller van deze databank bijzondere middelen aanwendt, aangezien het gaat om gegevens die hij heeft gecreëerd en die te zijner beschikking staan, neemt dit niet weg dat het verzamelen van deze gegevens, de systematische of methodische ordening ervan in de databank, de organisatie van de afzonderlijke toegankelijkheid en de controle van de juistheid gedurende de gehele periode waarin de databank functioneert, tot een in kwantitatief en/of kwalitatief opzicht substantiële investering in de zin van artikel 7, lid 1, van de richtlijn kunnen nopen.” (BHB r.o. 35 en 36, SS r.o. 29 en 30, OPAP r.o. 45 en 46, OV r.o. 39 en 40)

In de zaken betreffende *Fixtures Marketing* ging het om de beschermbaarheid van de door de Engelse en Schotse *football leagues* opgestelde wedstrijdkalenders voor de beroepsvoetbalkampioenschappen. Over de investeringen die hiervoor gedaan werden zegt het Hof het volgende:

“... houden deze middelen verband met een investering in het opstellen van een kalender voor voetbalwedstrijden. Een dergelijke investering, die betrekking heeft op de organisatie van deze kampioenschappen, houdt verband met het creëren van de gegevens van de betrokken databank, te weten die welke betrekking hebben op elke wedstrijd van de verschillende kampioenschappen. Derhalve kan er in het kader van artikel 7, lid 1, van de richtlijn geen rekening mee worden gehouden.” (OV r.o. 42)

“Het opzoeken en het verzamelen van de gegevens die in de kalender voor voetbalwedstrijden worden opgenomen, vereisen geen bijzondere inspanning van de liga’s beroepsvoetbal. Zij zijn immers onlosmakelijk verbonden met het creëren van deze gegevens, waaraan deze liga’s als verantwoordelijken voor de organisatie van voetbalkampioenschappen rechtstreeks deelnemen. (...)” (OV r.o. 44)

“De liga’s beroepsvoetbal hoeven bij het opmaken van de kalender geen enkele bijzondere inspanning te leveren voor het controleren van de juistheid van de gegevens betreffende de wedstrijden van de kampioenschappen, aangezien deze liga’s rechtstreeks betrokken zijn bij het creëren van deze gegevens. (...) kan een dergelijke controle niet worden geacht van een substantiële investering te getuigen.” (OV r.o. 45)

In BHB betrof het een databank van de British Horseracing Board, waarin gegevens staan over de door BHB georganiseerde paardenraces in het Verenigd Koninkrijk.

“De investeringen die worden gedaan om voor de organisatie van paardenrennen vast te stellen welke paarden aan de betrokken race mogen meedoen, hebben echter betrekking op het creëren van de gegevens waaruit de in de databank van BHB opgenomen lijsten van deze races bestaan. Zij houden geen verband met een investering in de verkrijging van de inhoud van de databank. Er kan bijgevolg geen rekening mee worden gehouden bij de beoordeling of de investering in het aanleggen van deze databank substantieel is.” (BHB r.o. 38)

Ook de middelen aangewend voor de voorafgaande controles bij de procedure voor het inschrijven van een paard op een wedstrijdlijst vormen geen investering in de verkrijging en de controle van de inhoud van de databank, omdat deze plaatsvinden in de fase waarin de gegevens worden gecreëerd (BHB r.o. 39 en 40).

2.3.3. Relevante nationale uitspraken uit de Database file³²

*ADV-Firmenbuch I Oostenrijk*³³

Oberste Gerichtshof 9 april 2002. Eiser, de Republiek Oostenrijk, biedt een online versie van het officiële Oostenrijkse handelsregister aan. Gedaagden hebben data uit deze databank gebruikt om hun eigen databank te updaten. Volgens het Hof hebben gedaagde substantiële delen opgevraagd waarvoor zij geen gepaste vergoeding hebben betaald. Het Hof wijst analoge toepassing van de auteursrechtelijke beperking ten aanzien van overheidsinformatie af. Volgens het Hof is dit niet toegestaan, omdat de Databankrichtlijn een limitatieve lijst van beperkingen bevat. Gedaagden hebben inbreuk gemaakt op het sui generis databankenrecht zonder betaling van een adequate vergoeding. De Republiek mag echter geen ongepaste vergoeding vragen voor het gebruik. In het licht van de “essentiële faciliteiten”-leer zou dit anders misbruik van een dominante marktpositie betekenen, gelet op de volledige afhankelijkheid van gedaagden van de gegevens op de site van de Republiek.³⁴

*ADV-Firmenbuch II Oostenrijk*³⁵

Oberste Gerichtshof 28 mei 2002. Eisers beheren de online databank van de Republiek Oostenrijk, waarin het officiële Oostenrijkse bedrijfsregister is opgenomen. Gedaagden hebben data uit deze databank gebruikt om hun eigen databank te updaten. Volgens het Hof hebben de gedaagden inderdaad inbreuk gemaakt op de databankrechten van de Republiek, maar dit betekent nog niet dat zij onrechtmatig (in casu door oneerlijke mededinging) hebben gehandeld jegens eisers.

*Sui generis right to database of geographical maps IJsland*³⁶

M heeft drie thema's van de digitale databank van de State Geographical Institution gekocht, maar heeft zich niet aan de koopvoorwaarden gehouden: hij gebruikte de gegevens in meerdere uitgaven, zonder de daarvoor benodigde toestemming van het instituut. Volgens de Hoge Raad van IJsland is er sprake van een databank, waarvoor aanzienlijke investeringen zijn gedaan. De staat kan zich dan ook beroepen op haar sui generis recht. M heeft niet aangetoond dat het instituut in haar tarieven, die waren goedgekeurd door het ministerie, om een disproportionele vergoeding vroeg, of dat de vergoeding op een andere manier onredelijk was.

Uit de uitspraken uit Oostenrijk en IJsland valt af te leiden dat een overheidsinstelling zich op haar databankrecht mag beroepen, zo lang er geen onredelijke tarieven worden gevraagd. Een analoge toepassing van de auteursrechtelijke beperking op overheidsinformatie werd afgewezen op basis van het gesloten stelsel van beperkingen in de Databankrichtlijn. In Nederland wordt daar kennelijk anders over gedacht. Artikel 8 Databankenwet³⁷ bevat namelijk een beperking die niet in de Databankrichtlijn is opgenomen. De mogelijkheid om dit artikel in te voeren is afgeleid uit artikel 13 Richtlijn, waarin staat dat de richtlijn wettelijke bepalingen betreffende de toegang tot publieke documenten onverlet laat.

2.3.4. Toepassing op databanken van de Nederlandse overheid/overheidsinstellingen

Bij de beoordeling of databanken gefinancierd door publiek geld, in beheer bij een overheidsinstelling ter uitoefening van de publieke taak, beschermd zijn op grond van het *sui generis* recht, staat voorop dat de investeringen in de *creatie* van elementen in de databank niet meetellen. Er is geen databankbescherming voor pure spin-offs van een andere activiteit of taak. Alleen de middelen aangewend voor het verkrijgen, controleren en/of presenteren van gegevens tellen mee bij de beoordeling of sprake is van een substantiële investering. Voldoet

de databank aan het vereiste van de substantiële investering, dan is deze alsnog alleen beschermd indien het overheidsorgaan haar rechten uitdrukkelijk voorbehoudt. Het overheidsorgaan mag in haar dominante positie en gelet op de bepalingen inzake hergebruik geen onredelijke tarieven voor dat gebruik in rekening brengen.

3. Toelaatbaarheid

Noch het Verdrag van Aarhus, noch de Berner Conventie, noch de TRIP's overeenkomst staan in de weg aan een systeem waarin overheidsinstanties in de lidstaten de mogelijkheid wordt ontzegd hun toekomstige intellectuele eigendomsrechten op ruimtelijke informatie uit te oefenen. Dat is ook het geval met het EG-recht.

3.1. Algemeen

Uitoefening van auteursrechten en databankrechten op informatie door instanties met een publieke taak is om een aantal redenen dubieus. Auteursrecht of databank recht dient als een incentive voor de productie van werken of van databanken. Die incentive ontbreekt uiteraard bij overheidsinstanties, nu overheidsinstanties niet behoeven te worden aangespoord tot het maken van werken of van databanken, maar dat tot hun publieke taak behoort. Van een separate investering die nodig is voor verkrijging van een databankrecht kan bij overheidsinstanties geen sprake zijn. Van publiek gefinancierde informatie zou bovendien gezegd kunnen worden, dat die informatie niet exclusief mag zijn.³⁸

3.2. Verdrag van Aarhus

De milieu-informatierichtlijn beoogt openbaarheid van milieu-informatie in overeenstemming te brengen met het op 25 juni 1998 te Aarhus (Denemarken) tot stand gekomen VN-Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak bij besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieu-aangelegenheden.³⁹ Zowel de Europese Gemeenschap als Nederland zijn partij bij dit Verdrag. Doel van dat Verdrag is, conform de grondslag van de milieu-informatierichtlijn en het INSPIRE-voorstel, ingevolge artikel 1 'bij te dragen aan de bescherming van het recht van elke persoon van de huidige en toekomstige generaties om te leven in een milieu dat passend is voor zijn of haar gezondheid en welzijn'. Het Verdrag kent weigeringsgronden. Ingevolge artikel 4 lid 4 onder (e) kan een verzoek om milieu-informatie worden geweigerd indien de bekendmaking een nadelige invloed zou hebben op intellectuele eigendomsrechten. Diezelfde weigeringsgrond geldt voor actieve openbaarmaking op grond van artikel 5 lid 10. De bovengenoemde gronden voor weigering zijn voorzien van een plicht tot restrictieve uitleg en een belangenafwegingsclausule. Ingevolge artikel 3 lid 5 laten de bepalingen van het Verdrag het recht van een Partij onverlet om maatregelen te handhaven of in te stellen die voorzien in een ruimere toegang tot informatie inzake milieu-aangelegenheden dan vereist door het Verdrag. Het verdrag staat dus op zichzelf niet in de weg aan een systeem waarin actieve of passieve openbaarmaking van milieu-informatie als onderdeel van ruimtelijke informatie niet kan worden geweigerd met een beroep op intellectuele eigendomsrechten van de overheid of van derden.

3.3. Berner Conventie

Ingevolge bovenmelde preambule van de Richtlijn hergebruik overheidsinformatie, die ingevolge artikel 2 lid 2 van het INSPIRE-voorstel ook van toepassing is op openbaarheid van

ruimtelijke informatie, zijn de verplichtingen van het INSPIRE-voorstel alleen van toepassing als zij verenigbaar zijn met de bepalingen van de internationale overeenkomsten inzake de bescherming van intellectuele eigendomsrechten, in het bijzonder de Berner Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst en de Overeenkomst inzake de handelsaspecten van de intellectuele eigendom. Openbare lichamen dienen evenwel, aldus de preambule, hun auteursrechten op dusdanige wijze uit te oefenen dat het gebruik wordt vergemakkelijkt. Noch de Conventie, noch het TRIPS's Verdrag of het WIPO Copyright Treaty verplichten uiteraard overheidsinstanties om van hun eventuele auteursrechten gebruik te maken. Een terughoudend *beleid* bij de uitoefening van overheids-auteursrechten op nationaal niveau is zonder meer verenigbaar met de bepalingen van deze internationale overeenkomsten.

De vraag is of zulks ook geldt voor de situatie waarin de nationale wetgever nationale overheidsorganen en daarmee gelijkgestelde organen *bij wet* de bevoegdheid ontnemt om een eigen afweging te maken tussen openbaarheid en exclusiviteit. Dat is immers wat door Commissie en EP wordt voorgesteld. Een dergelijk systeem strijkt bestaande verschillen met betrekking tot overheidsauteursrecht glad door voor alle lidstaten van de EG te verbieden dat een beroep overheidsauteursrechten wordt gedaan, wanneer het om ruimtelijke informatie gaat. Het bijzondere van het systeem van de Berner Conventie is nu, dat de aangesloten landen verplicht zijn auteurs uit andere landen de minimum bescherming van de Conventie te bieden. Dat systeem laat dus niet de mogelijkheid open in de eigen lidstaat een beroep op auteursrecht te ontzeggen aan auteurs die onderdaan zijn van één van de landen die bij de Conventie zijn aangesloten. Het kan dus zijn dat met een beroep op de Conventie door een van de EG-lidstaten de openbaarheid van ruimtelijke informatie niet optimaal is, omdat ruimtelijke informatie uit die lidstaat niet centraal ter beschikking wordt gesteld vanwege een beroep op auteursrechten die aan overheidsinstellingen in die Lidstaat toekomen.

De veronderstelling daarbij is allereerst dat Conventie boven het EG-verdrag en het bijbehorende secundaire recht gaat. Tegen die opvatting pleit de uitspraak van het HvJEG in de Magill-zaak. In die zaak werd een beroep op het auteursrecht om verstrekking in Ierland van Engelse programmeergegevens tegen te gaan, in strijd geacht met de mededingingsregels van het EG-verdrag; een beroep op de Berner Conventie kon de betrokken auteursrechthebbende in dit geval niet baten.⁴⁰ Magill gaat echter over primair EG (mededingings)recht. Datzelfde is het geval met een tweetal andere zaken, waarin een beroep op een bepaling uit de Berner Conventie (in dit geval de wederkerigheidsvoorwaarde van artikel 2 lid 7) in strijd wordt geacht met het algemene beginsel van non-discriminatie op grond van nationaliteit uit artikel 12 EG-verdrag.⁴¹ In ons geval gaat het over een specifiek terrein dat door secundair gemeenschapsrecht gaat worden geregeld; dat maakt het niet vanzelfsprekend dat de Berner Conventie opzij kan worden gezet.

De tweede veronderstelling is dat de Conventie als auteurs ook overheidsorganen erkend. De Conventie spreekt steeds van 'auteurs' die 'onderdaan' zijn van een van die landen. Overheden zijn per definitie geen onderdanen. De vraag doet zich dan ook voor, of de Berner Conventie wel van toepassing is op overheden. Het standaardwerk over de Berner Conventie concludeerde aanvankelijk uit het geheel van haar bepalingen, dat de Conventie van toepassing is op natuurlijke personen. Beperkingen op rechten van overheidsinstanties zouden aldus niet behoeven te voldoen aan het regime van de Conventie. In de meest recente versie van het standaardwerk wordt er wat genuanceerder gedacht en met name rekening gehouden met het gegeven dat auteursrechten in ieder geval ook aan rechtspersonen kunnen toekomen.⁴² Of daaronder ook overheidsinstellingen kunnen worden verstaan, wordt niet met zoveel

woorden gezegd; uitgesloten wordt het niet. De Conventie zelf biedt geen definitief uitsluitel in de ene of de andere zin. Het is dus maar de vraag of de Conventie door een overheidsinstantie kan worden ingeroepen, wanneer deze wordt geconfronteerd met de vraag naar ruimtelijke informatie door een andere lidstaat of door een instantie op Europees niveau.

De vraag tenslotte is, of de Berner Conventie inderdaad opzij wordt gezet door een richtlijnbevestiging die overheidsinstanties een beroep op hun toekomstige auteursrechten ontzegt. Artikel 2 lid 4 van de BC bepaalt: "Het is aan de wetgeving van de landen van de Unie voorbehouden om de aan officiële teksten op het gebied van wetgeving, *bestuur* en rechtspraak te verlenen bescherming vast te stellen." De landen zijn dus vrij om voor een bepaald gedeelte van overheidsinformatie vast te stellen dat daaraan geen auteursrechtelijke bescherming toekomt. Ricketson en Ginsburg zien in de formulering van artikel 2 lid 4 een potentieel aanzienlijke uitbreiding van het publiek domein. Het zou daarbij niet alleen maar om wetgeving en rechtspraak gaan maar om "all public governmental documents". Zij wijzen echter tegelijkertijd op de restrictieve uitleg die door de Engelse delegatie tijdens de Stockholm Conferentie in 1967 is aangebracht en zonder tegenspraak is geaccepteerd door de andere delegaties, te weten: dat de verwijzing naar teksten op het gebied van bestuur de landen niet toestaat om bescherming te ontzeggen aan alle regeringspublicaties, zoals bijvoorbeeld tekstboeken.⁴³ Nu het doel van het INSPIRE-voorstel duidelijk gelegen is in bevordering van openbaarheid en uitwisseling van ruimtelijke informatie teneinde een hoog niveau van milieubescherming tot stand te brengen,⁴⁴ is het absoluut verdedigbaar, dat de Berner Conventie niet in de weg staat aan een systeem waarin het de landen van de Unie wordt toegestaan auteursrechtelijke bescherming te ontzeggen aan ruimtelijke informatie die tot stand is gebracht door overheidsinstanties. Daarbij valt ook te bedenken dat in 1967 openbaarheidswetgeving bepaald nog geen issue was. Voor de volledigheid zij hier vermeld, dat de Databankrichtlijn in artikel 13 uitdrukkelijk stelt dat de bepalingen van die richtlijn geen afbreuk doen aan de regelgeving met betrekking tot de toegang tot publieke documenten.

3.4. EG-verdrag en secundair EG-recht

Het oorspronkelijke Commissievoorstel⁴⁵ gaat ervan uit dat rekening moet worden gehouden met het bestaande wettelijke kader ten aanzien van gegevensbescherming en auteursrecht.⁴⁶ De rechtsgrond voor het voorstel is artikel 175 lid 1 EG, omdat ruimtelijke gegevens nodig zijn om beleidsmaatregelen op milieugebied te ondersteunen en aldus tot een hoog niveau van milieubescherming te komen.⁴⁷ Het voorstel is alleen gericht op aspecten die op EU-niveau moeten worden geregeld; de maatregelen die worden genomen dienen slechts om de garanderen dat de bestaande nationale systemen interoperabel zijn.⁴⁸ Mogelijke beperkingen op intellectuele eigendom moeten dus in dit licht worden gezien; indien die beperkingen verder gaan dan nodig is om dit doel te bereiken, lopen zij het gevaar te worden vernietigd door het HvJEG. Dat kan uiteraard met name het geval zijn, indien rechten van derden aan de orde zijn.

4. Implementatie in het Nederlandse recht

Het schrappen van de weigeringsgrond intellectuele eigendomsrechten in artikel 13 van het voorstel, betekent dat overheidsinstanties zelf niet meer de bevoegdheid toekomt een afweging te maken tussen openbaarheid en exclusiviteit. Ruimtelijke informatie is dan rechtenvrij. De huidige Nederlandse situatie ziet er anders uit. Artikel 15b Auteurswet, zoals

recentelijk gewijzigd,⁴⁹ geeft de overheid de bevoegdheid een auteursrechtelijk voorbehoud te maken ten aanzien van werken waarvan zij de maker of de rechtsverkrijgende is. Een gelijke bepaling geldt voor databanken. Door zo'n voorbehoud te maken behoudt de overheid de mogelijkheid een beleid ter zake te voeren. De grenzen van dat beleid worden in hoofdzaak bepaald door het beleid met betrekking tot de beschikbaarheid van overheidsinformatie, door het algemene mededingingsrecht en door bijzondere regelingen met betrekking tot het optreden van overheidsinstanties op de markt.⁵⁰

Onder het begrip overheid in die wetgeving kunnen ook lagere overheden worden verstaan en privaatrechtelijke rechtspersonen aan wie de openbare macht overheidstaken, waaruit het openbaar maken van werken voortvloeit, heeft uitbesteed.⁵¹ Artikel 15 b is mede van toepassing op werken openbaar gemaakt door buitenlandse, resp. supranationale 'openbare machten'. Rekening houdend met vreemd, resp. internationaal publiekrecht, zal moeten worden uitgemaakt of de betrokken instantie voldoet aan het equivalent van het Nederlandse begrip openbare macht. Of voor het auteursrecht op dergelijke werken in het buitenland een soortgelijke regeling geldt, is niet relevant.⁵²

Amsterdam, 27 oktober 2006

Literatuur

Dommering e.a. 2002

E.J. Dommering, P.B. Hugenholtz en J.J.C. Kabel, 'De overheid en het publiek domein van informatie voor wetenschappelijk onderzoek', in: H. Dijkstra en C.J.M. Schuijt (red.), *De publieke dimensie van kennis, Voorstudies en achtergronden* (V110), Wetenschappelijke Raad voor het overheidsbeleid, Den Haag: SDU Uitgevers 2002, p. 249-308.

Donker en Van Loenen 2006

Frederika Welle Donker en Bastiaan van Loenen, 'Transparency of Accessibility to Government-owned Geo-information', bron?

Van Eechoud 2005

M.M.M. van Eechoud, 'Vreemde bedgenoten: de Wob en de Richtlijn hergebruik overheidsinformatie', *Mediaforum* 2005-9, p. 291

Van Eechoud en Kabel 1997

M.M.M. van Eechoud en J.J.C. Kabel, *Commercialisering van geo-informatie*, Ravi-publicaties 97-4, Amersfoort 1997.

Van Eechoud 1998

M.M.M. van Eechoud, 'Openbaarheid, exclusiviteit en markt: commercialisering van overheidsinformatie' *Mediaforum* 1998-6, p. 177-184

Van Eechoud en Kabel 1998

M.M.M. van Eechoud en J.J.C. Kabel, *Prijsbepaling voor elektronische overheidsinformatie*, Deventer: Kluwer 1998.

Evaluatierapport Wob

Over wetten en praktische bezwaren. Een evaluatie en toekomstvisie op de Wet openbaarheid van bestuur, UvT 2004.

Guibault en Hugenholtz 2006

Lucie Guibault en P. Bernt Hugenholtz (eds.), *The Future of the Public Domain. Identifying the Commons in Information Law*, Kluwer Law International 2006.

Hallo 1996

R.E. Hallo, 'The Netherlands'. In: R.E. Hallo (ed.), *Access to environmental information in Europe: the implementation and implications of Directive 90/313/EEC*. Kluwer Law International: London 1996, p. 195-214.

Hugenholtz en Kabel 1995

P.B. Hugenholtz en J.J.C. Kabel, *Bescherming en verstrekking van geo-informatie*, Ravi overlegorgaan voor vastgoedinformatie, Amersfoort 1995 (rapport nr. 95-6).

Jansen en Kabel 2005

K. Janssen en J.J.C. Kabel, 'Commercialisering van overheidsinformatie door de overheid: rechtspraak en wetgeving in België en Nederland. De honden blaffen, maar de karavaan trekt voort', *Computerrecht* 2005-3, p. 117-129.

Kabel 1997

J.J.C. Kabel, *Communicatie en commercie. Grenzen aan de uitbating van publiek bekostigde informatievoorziening*, rede Utrecht, 3 september 1997, Kluwer: Deventer 1997

Kabel e.a. 2001

J.J.C. Kabel, Chr.A. Alberdingk Thijm en P.B. Hugenholtz (m.m.v. D.J.B. Bosscher), *Kennisinstellingen en informatiebeleid. Lusten en lasten van de publieke taak*, Otto Cramwinckel Uitgever: Amsterdam 2001.

Van Loenen en Kok 2004

B. van Loenen en B.C. Kok (eds.), *Spatial data infrastructure and policy development in Europe and the United States*, DUP Science: Delft 2004 (Neerslag van de gelijknamige GSDI6 workshop, gehouden in Boedapest op 16 september 2002).

Mesters & Oldenziel

W.J. Mesters en H.A. Oldenziel, 'Openbaarheid van milieu-informatie na Aarhus', bron? Oosterhuis en Van der Grijp

F.H. Oosterhuis en N.M. van der Grijp, *Handboek Implementatie milieubeleid EU in Nederland*, <http://www.eu-milieubeleid.nl/>

Reinsma 2006

Marijke Reinsma, 'Wijziging artikel 15b Aw: de angel eruit?', AMI 2006-4, p. 119-123

Ricketson 1987

Sam Ricketson, *The Berne Convention of the Protection of Literary and Artistic Works: 1886-1986*, Kluwer: London 1987

Ricketson & Ginsburg 2006

Sam Ricketson & Jane C. Ginsburg, *International Copyright and Neighbouring rights. The Berne Convention and Beyond*, Volume I, Oxford University Press 2006

Schricker 1999

G. Schricker, *Urheberrecht: Kommentar*, Beck: München 1999

Spoor, Verkade & Visser 2005

J.H. Spoor, D.W.F. Verkade en D.J.G. Visser, *Auteursrecht. Auteursrecht, naburige rechten en databankenrecht*, Kluwer: Deventer 2005

Noten

¹ Brussel 23 juli 2004, COM(2004) 516 def.

² Resp. Richtlijn 2003/4/EG, Pb. L 41 van 14 februari 2003, p. 26 en 2003/98/EG, Pb. L 345 van 31 december 2003, p. 90.

³ Preambule (1).

⁴ Zie Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, Brussel 10 februari 2006, COM(2006)51 def.

⁵ Zie voor de laatste stand van zaken: Brussel, 6 oktober 2006, 13570/06, CODEC 1038.

⁶ Zie voor een voorstel dienaangaande Donker en Van Loenen 2006.

⁷ Preambule (7).

⁸ Preambule (6).

⁹ Zie Brussel 10 juni 2005, 9552/05; Brussel 13 juni 2005, 9837/05; Brussel 17 juni 2005, 10151/05; Brussel 29 juni 2005, 10553/05; Gemeenschappelijk Standpunt 18 november 2005, 12064/05;

¹⁰ Aldus ook de motivering van het Gemeenschappelijk Standpunt, Brussel 18 november 2005, 12064/05, p. 5.

¹¹ Brussel 10 februari 2006, COM(2006)51 def., p. 3.

¹² Brussel 23 juni 2006, 10372/06, Amendement 19.

¹³ Brussel 10 februari 2006, COM(2006)51 def., p. 3.

¹⁴ Overigens kunnen er zich gevallen voordoen waarin informatie door de overheid wordt verstrekt of openbaar gemaakt waarop auteursrechten van derden rusten, zonder dat die derden daar tegen op kunnen komen. Zie daarover nader randnummer 9.

¹⁵ Spoor, Verkade & Visser 2005, p. 145.

¹⁶ <http://www.jenkins-ip.com/patlaw/cdpa1.htm>

¹⁷ <http://www.opsi.gov.uk/click-use/index.htm>

¹⁸ <http://www.opsi.gov.uk/click-use/click-use-licensing-across-public-sector-news-release.pdf>

¹⁹ <http://transpatent.com/gesetze/urhg.html>

²⁰ Vlg. Schriker 1999, p. 181.

²¹ Vlg. Schriker 1999, p. 176.

²² <http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/Gesetz/IWG-Entwurf.property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf>

²³ <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/RechercheSimplePartieCode?commun=CPROIN&code=CPROINTL.rcv>

²⁴ Loi n° 78-753: <http://www.admi.net/jo/loi78-753.html>

²⁵ http://www.juridat.be/cgi_loi/loi_a.pl?language=nl&caller=list&cn=1994063035&la=n&fromtab=wet&sql=dt='wet'&tri=dd+as+rank&rech=1&numero=1

²⁶ Zie bijvoorbeeld <http://villa.intermax.nl/wob/wet/wettekst.htm>

²⁷ <http://www.law.kuleuven.ac.be/icri/david/CTBD-6mei2002.php>

²⁸ Onofficiële Engelse vertaling: <http://www.legalextext.ee/text/en/X40022K6.htm>

²⁹ Onofficiële Engelse vertaling: <http://www.legalextext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022>

³⁰ P.B. Hugenholtz & M.J. Davison, “Football fixtures, horse races and spin-offs: the ECJ domesticates the database right”, EIPR 2005-3.

³¹ Ook in Nederland wordt de spin-off theorie gevolgd door de rechterlijke macht. Zie NOS/Telegraaf, Hof Den Haag 30 januari 2001, LJN AA9717: “Daarbij komt dat de Omroepen, waarvan de primaire taak is om landelijk radio- en televisieuitzendingen te verzorgen, deze taak niet kunnen vervullen zonder programmeergevens te verzamelen en programmalijsten op te stellen, waarbij, moet worden aangenomen dat met het enkele opstellen van programmalijsten geen (afzonderlijke) substantiële investeringen in tijd, geld of anderszins zijn gemoeid. Hiervoor vindt het Hof mede steun in het standpunt van de minister van Justitie, waaruit valt af te leiden dat een substantiële investering kan ontbreken als televisieprogrammeergevens niet meer zijn dan een spin-off van het programmeren van de zender.” Zie ook Kranten.com (De Dagbladen / Eureka), Rechtbank Rotterdam, 22 augustus 2000, LJN: AA6826.

³² <http://www.ivir.nl/files/database/index.html>

³³ <http://rechtsprobleme.at/doks/urteile/firmenbuchI.html>

³⁴ Zie ook overweging 47 van de richtlijn: “Overwegende dat, teneinde de mededinging tussen de leveranciers van producten en diensten op de informatiemarkt te bevorderen, het recht sui generis niet zodanig mag worden uitgeoefend dat misbruik van machtspositie daardoor in de hand wordt gewerkt...”

³⁵ <http://rechtsprobleme.at/doks/urteile/firmenbuchII.html>

³⁶ <http://www.haestirettur.is/domar?nr=1558> IJsland is door de *EEA Agreement* verplicht om alle richtlijnen op het gebied van auteursrecht te implementeren.

³⁷ Ingevoerd naar aanleiding van Vermande/Bojkovski, Pres. Rb. 's-Gravenhage 20 maart 1998.

³⁸ Van Eechoud 2005, p. 191.

-
- ³⁹ Trb. 2001, nr. 73. Zie nader Mesters & Oldenziel
- ⁴⁰ HvJEG 6 april 1995, NJ 1995, 491; zie Spoor, Verkade & Visser 2005, p. 690.
- ⁴¹ Zie HvJEG 20 oktober 1993, C-92/92 en C-326/92 (Phil Collins) en Hof van Justitie 30 juni 1995, C-28/04 (Tod's/Heyraud).
- ⁴² Ricketson 1987, p. 159; Ricketson & Ginsburg 2006, p. p 357-363; 395-398.
- ⁴³ Ricketson & Ginsburg, p. 502-504.
- ⁴⁴ Preambule (1).
- ⁴⁵ Brussel 23 juli 2004, COM(2004) 516 def.
- ⁴⁶ Toelichting, p. 4.
- ⁴⁷ Toelichting, p. 6.
- ⁴⁸ Toelichting, p. 7; Preambule (27).
- ⁴⁹ Zie over die wijziging Reinsma 2006.
- ⁵⁰ Zie voor enkele voorbeelden van die regelingen Jansen & Kabel.
- ⁵¹ Spoor, Verkade & Visser, p. 141.
- ⁵² Spoor, Verkade & Visser, p. 141.